

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ І СУЧАСНИЙ МЕХАНІЗМ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

АЛЛА ГОРБАТЮК,

аспірант Національного університету Державної податкової служби України, м. Ірпінь

У статті досліджено проблему формування сучасного механізму податкового регулювання підприємницької діяльності в аспекті економічної безпеки України. Доведено, що такий механізм має ґрунтуватися на податковому чиннику розвитку малого й середнього підприємництва, а також корпоративного сектора в напрямі розвитку структурних перетворень національної економіки.

Ключові слова: економічна безпека, корпоративний сектор економіки, мале підприємництво, підприємницька діяльність, податки, податковий механізм регулювання.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси щодо перебудови української національної економіки загострили проблему економічної безпеки держави. Актуальність цієї проблеми посилилася у зв'язку з системною кризою, що розгорнулася в Україні з кінця 2008 року. Звісно, що економічна безпека держави обумовлюється її економічним підґрунтям. Перш за все таким підґрунтям є Державний бюджет. Головними джерелами його дохідної частини є податки. Таким чином, логіка наповнення бюджету - збільшення податків. Але філософія поповнення бюджету через збільшення рівня оподаткування хибна, оскільки за таких умов гине підприємництво, а отже, зростає ризик економічної небезпеки країни. У зв'язку із цим постає питання, яким має бути механізм оподаткування підприємницької діяльності, здатний забезпечити економічну безпеку національної економіки. Частково відповідь на це питання вже надано у зв'язку з розробкою й прийняттям нового "Податкового кодексу України" [1]. Але вже перші кроки його впровадження поставили перед українським суспільством низку питань щодо податкових умов розвитку підприємництва (особливо малого й середнього). Неоднозначним є вплив кодексу і на розвиток процесів корпоративного сектора економіки. Отже, постає актуальна проблема дослідження сучасного стану та розробки механізмів активізації підприємницької діяльності в умовах нового Податкового кодексу, здатних забезпечити економічну безпеку України.

Аналіз попередніх публікацій. У вітчизняній економічній літературі досліджуються різні аспекти формування бюджету, оподаткування, структурних процесів в економіці та економічної безпеки країни. Вони відбивають податкову політику формування бюджету країни, проблеми оподаткування конкретних секторів і галузей економіки, проблеми сучасної структури національної економіки, проблеми економічної безпеки країни засобами грошово-кредитного регулювання, а також механізми забезпечення економічної безпеки.

Розробці цих проблем присвячені, зокрема, робо-

ти В. П. Мартинюка, В. П. Квасовського, М. В. Стецько, С. І. Нікітіча, Г. С. Хорошевої, О. В. Кальмук [2-8].

Останнім часом багато дослідників особливу увагу звернули на сферу грошово-кредитних стосунків у зв'язку з необхідністю підвищення ефективності забезпечення економічної безпеки держави. Такий акцент досліджень обумовлено впливом кризових явищ глобального характеру.

Метою статті є обґрунтування механізму податкового регулювання підприємницької діяльності в аспекті економічної безпеки країни, який має забезпечити розвиток малого й середнього підприємництва, а також формування корпоративного сектора, що сприятиме позитивним структурним перетворенням національної економіки України.

Виклад основного матеріалу. В економічному механізмі сучасних держав поєднуються ринкові й державно-адміністративні чинники впливу на макроекономічні й мікроекономічні процеси. Роль і значення цих чинників в різні історичні періоди й у різних країнах відрізняються. Проте однозначним є факт використання економічних важелів формування державного бюджету й дотично - структури національної економіки. І бюджет країни, і структура національної економіки формуються, перш за все, через механізми оподаткування підприємницької діяльності.

Діалектичний зв'язок бюджетоутворення, розвитку структурних процесів в економіці, системи оподаткування й економічної безпеки проявляється в такий спосіб:

1) оподаткування - основа бюджетного процесу, підвищення рівня оподаткування збільшує обсяг доходів бюджету;

2) зменшенням чи посиленням податкового тиску регулюються не тільки обсяги надходження бюджетних коштів, але й структура економіки;

3) зменшення податкового тиску, з одного боку, скорочує обсяги надходжень до бюджету, але при цьому поширюється податкове поле, активізується підприємницька діяльність, а відтак значно зростає обсяг бюджетних коштів, що надходять до її дохідної частини;

4) активізація підприємницької діяльності не тільки збільшує обсяги надходжень до бюджету, але при цьому забезпечує зростання рівня зайнятості й соціальної захищеності громадян країни.

Усе разом забезпечує безпеку національної економіки.

Отже держава, використовуючи інституціональні механізми оподаткування, виконує одразу декілька функцій:

- бюджетоутворюючу, оскільки саме податки виступають головним матеріальним підґрунтям бюджету країни;
- структуроутворюючу, оскільки податковий механізм регулювання впливає або на розвиток, або на гальмування розвитку підприємницьких структур;
- відтворювальну, що проявляється в розвитку підприємницької діяльності, яка забезпечує безперервне й ефективне відтворення національного господарства як єдиного цілого;
- соціальну, оскільки розвиток підприємницької діяльності забезпечує зайнятість населення і, таким

чином, зміцнення добробуту громадян (як за рахунок власних прибутків від цієї діяльності, так і за рахунок зростаючого бюджету внаслідок розширення податкового поля). Останнє теж є запорукою національної безпеки. До того ж усталюється політична ситуація в країні, що є однією з головних умов соціально-економічної та політичної стабільності в суспільстві й відтак її безпеки загалом. Логічну схему податкового механізму забезпечення економічної безпеки країни показано на рис. 1.

Щодо видів підприємницької діяльності, то їх структура формується шляхом оподаткування. А цей механізм визначається на підґрунті свідомого визначення суспільних потреб. Згідно з потребами регулюється рівень оподаткування галузей і підприємств, що призводить до певних структурних зрушень в економіці й до певних зрушень у бюджетному процесі. Залишається лише визначитися із цільовою функцією соціально-економічного розвитку на певному історичному етапі країни, а також зі стратегією її реалізації, тобто вибрати напрями розвитку підприємництва.

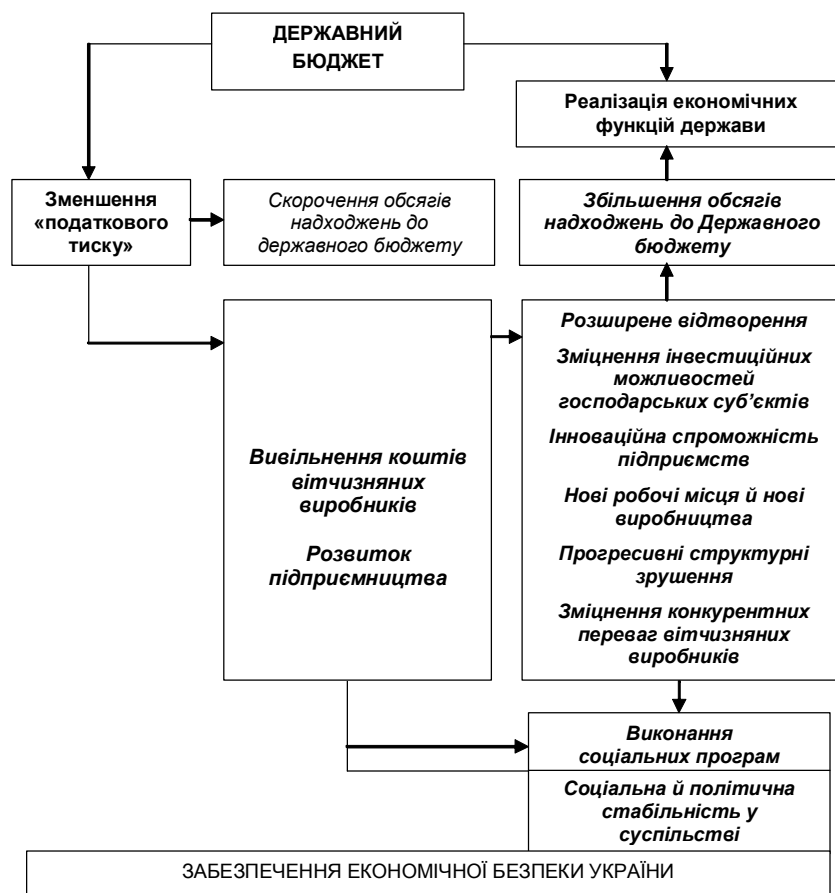

Рис. 1. Податковий механізм забезпечення економічної безпеки країни.

Цільові орієнтири розвитку національної економіки на сучасному етапі ринкових трансформацій визначено в колективній праці вітчизняних вчених "Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки). Шляхом Європейської інтеграції" [9]. У цій праці здійснено комплексне дослідження сучасного стану української національної економіки, розглянуто стратегічні цілі й пріоритети країни, визначено напрями подолання галузевих і регіональних структурних дисбалансів, наголошено на необхідності трансфор-

мації бюджетних ресурсів у чинник економічного зростання, зниження податкового навантаження на підприємства. На такому підґрунті сформульовано стратегію макроекономічного забезпечення випереджального розвитку й забезпечення економічної безпеки держави. У системі стратегічних інституційних перетворень виділено такі напрями як державна підтримка малого підприємства й розвиток процесу корпоративізації капіталу [9, с. 142, 211, 241, 243].

Економічна безпека України, на наш погляд, сут-

тво залежить від розвитку малого й середнього бізнесу, а також корпоративного сектора. Вирішально важливими є структурні перетворення національної економіки.

Щодо стану бюджету країни, то, окрім його дефіцитності, зростає державний борг, який також лягає тягарем на бюджет. Згідно з даними Міністерства фінансів України, тільки за січень-лютий 2011 року державний борг збільшився на 13,5 млрд грн і становить понад 445,7 млрд грн [10, с. 23].

Щодо ситуації із сучасним податковим механізмом, то фахівці й практики вважають новий "Податковий кодекс України" недосконалим. Аргументом є вже сам факт: згідно з даними Державного комітету підприємництва, з вересня 2010 року, тобто лише з початкового моменту обговорення кодексу, зникли 230 тис. підприємств [10, с. 23]. Зрозуміло, що насамперед це підприємства малого й середнього бізнесу, які є найбільш вразливими щодо економічної ситуації й економічної політики керівних верств країни, представлених головним чином власниками крупних капіталів, що й здійснюють реальну економічну політику (через формальні інституції) у власних інтересах.

Сучасний стан малого підприємництва в Україні такий. На 10 тис. наявного населення припадає 75 малих підприємств, що порівняно з 2000 роком у 1,7 раза більше. Причому за 2000-2007 роки спостерігалось стійке зростання цього показника до 76 підприємств. У зв'язку з кризою в 2008 році він знизився до 72, а в 2009 році зріс до 75. Протягом останніх п'яти років на одне мале підприємство припадає в середньому 6 осіб. Цей показник знизився: у 2000 році він становив 8 осіб. На початку 2010 року на малих підприємствах було задіяно 25,2 % кількості найманих працівників суб'єктів підприємницької діяльності. Малі підприємства виробляють 16,6 % реалізованої продукції. Порівняно з 2000 роком цей показник збільшився більш ніж удвічі, але у зв'язку з кризою - зменшився на 13 % порівняно з 2008 роком. Зауважимо, що майже 31 % малих підприємств є збитковими [11, с.306].

Світовий досвід доводить, що малий бізнес є головною складовою в структурі суспільного виробництва розвинутих країн світу. Таке його місце визначається тим, що він не тільки становить матеріальне підґрунтя розширеного відтворення, але й дозволяє розв'язувати соціальні проблеми, насамперед, проблему зайнятості. Окрім того, мале підприємництво є основним постачальником економічних ресурсів й одночасно основною витратальною групою в національній економіці. Ідеться про те, що мале підприємництво - крупний споживач виробничих ресурсів. І це закономірно, оскільки в країнах розвинутої ринкової економіки відсоток малих і середніх підприємств у загальному обсязі фірм абсолютно переважає: наприкінці минулого століття у країнах Європейського співтовариства, наприклад, малі підприємства склали 95 % загальної кількості підприємств, забезпечували роботою 2/3 зайнятого населення. У Франції відсоток малих підприємств становить 99,9 %, у Німеччині - 99,8 %, у Південній Кореї - 99,6 %, у Великій Британії - 94,0 %, у США - 82,0 % [12, с. 33; 5, с. 29].

Окреслимо наше бачення перспектив розвитку малого підприємництва. В Україні в структурі обсягу реалізованої продукції промисловості легка промисловість становить всього 0,9 % [11, с. 108]. Ураховуючи, що легка промисловість потребує значно менших

обсягів капіталовкладень, що процес праці менш складний, ніж у високотехнологічних галузях виробництва, а також те, що в цій галузі значно більшою є швидкість обігу капіталу (а відтак - швидше відбувається капіталовіддача), необхідно активізувати розвиток малого підприємництва насамперед у галузях легкої промисловості. Суттєве значення при цьому має й такий чинник: легка промисловість виробляє соціальні товари - товари широкого попиту. Це активізує ринкові відносини в країні, забезпечить громадян роботою, вирішить цінову проблему щодо товарів широкого попиту, а також залишить в Україні валютні кошти, що вивозяться за кордон для закупівлі таких товарів.

Окрім розвитку легкої промисловості шляхом активізації малого підприємництва, умовою зміцнення стану національної економіки й економічної безпеки країни є розвиток корпоративного сектора. У цілому цей процес в Україні можна характеризувати як задовільний. Офіційні дані свідчать про зростання частки суб'єктів корпоративної діяльності в структурі ЄДРПОУ: за 1997-2010 роки цей показник збільшився з 29,93 % до 36,26 %, тобто на 6,33 %; кількість корпоративних суб'єктів зросла майже у 2,5 раза, у той час як загальна кількість суб'єктів ЄДРПОУ - лише вдвічі [11, с. 84-88]. Але аналіз окремих показників динаміки корпоративних суб'єктів економіки України дає підставу для висновку про неоднорідність розвитку різних організаційних форм корпорації, а отже, у цьому напрямку необхідно працювати. Слід ураховувати головну перевагу корпоративного сектора - концентрацію ресурсів (перш за все - інвестиційних коштів), що може стати підґрунтям прискореного розвитку виробництва, унаслідок чого активізується бюджетний процес і в цілому більш міцними стануть економічні позиції країни, її економічна безпека. Науково обґрунтовані механізми використання податкового чинника забезпечать реалізацію цієї стратегічної цілі України.

Висновки

1. Сучасний стан української економіки, обумовлений трансформаційними ринковими процесами й системною економічною кризою, загострив проблему економічної безпеки держави. Практика довела, що в системі господарських механізмів розвинутих країн світу вдало поєднуються ринкові й адміністративні важелі впливу на економічний розвиток. Важливим є механізм оподаткування, оскільки на його базі формується бюджет країни - головне підґрунтя функціонування держави та її безпеки.

2. Використовуючи інституціональні механізми оподаткування, держава виконує одразу декілька функцій: бюджетоутворюючу, структуроутворюючу, відтворювальну, соціальну, що є запорукою економічної безпеки. До того ж усталюється політична ситуація в країні, що є однією з головних умов соціально-економічної та політичної стабільності в суспільстві, а отже, умовою її безпеки загалом.

3. Використовуючи податкові механізми, у сучасній національній економіці важливо активізувати динаміку малого й середнього підприємництва, а також корпоративного сектора в напрямі розвитку структурних перетворень національної економіки.

4. Пожвавлення бюджетного процесу, активізація відтворення суспільного продукту, розвиток підприємництва, зберігання валютних коштів усередині держави та використання їх для структурної перебудови

національної економіки стабілізує соціально-економічну й політичну ситуацію в країні, обумовить її економічну безпеку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий кодекс України / [уклад. В. Кузнецов]. - Харків : Фактор, 2011. - 496 с.
2. Мартинюк В. П. Факторний аналіз чинників впливу на розміри податкових надходжень до державного бюджету України / В. П. Мартинюк // *Фінанси України*. - 2011. - № 1 (182). - С. 40-51.
3. Квасовський О. Р. Проблемні аспекти прямого оподаткування страхових компаній в Україні / О. Р. Квасовський, М. В. Стецько // *Фінанси України*. - 2011. - № 1 (182). - С. 52-63.
4. Никитич С. И. Структурные процессы в экономике: сущность и факторы формирования / С. И. Никитич // *Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект* : сб. науч. трудов. - Донецк : ДонНУ, 2010. - Ч. I. - С. 293-296.
5. Нікітїч С. І. Методологія дослідження первинної структурної ланки суспільного виробництва. Корпорація / С. І. Нікітїч // *Схід*. - 2011. - № 2 (109). - С. 48-52.

6. Хорошева А. С. Содержание денежно-кредитного регулирования в контексте экономической безопасности государства / А. С. Хорошева // *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики* : зб. наук. праць. - Харків, 2009. - Вип. 2 (7). - С. 198-205.

7. Хорошева А. С. Концептуальный подход к обеспечению экономической безопасности государства способами денежно-кредитного регулирования в условиях открытой экономики / А. С. Хорошева // *Економіка: проблеми теорії та практики* : зб. наук. праць. - Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. - Випуск 263 : у 9 тт. - Т. 9. - С. 2335-2344.

8. Кальмук О. Механізм забезпечення економічної безпеки України / О. Кальмук // *Схід*. - 2011. - № 2 (109). - С. 40-43.

9. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки). "Шляхом Європейської інтеграції" / [авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.]. - К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. - 416 с.

10. Пода В. Денег не хватает на всех / Я. Пода // *Комментарии*. - 2011. - № 14 (259). - С. 23.

11. Статистичний щорічник України за 2009 рік / [за ред. О. Г. Осауленка]. - К. : Державне підприємство "Інформаційно-аналітичне агентство", 2010. - 568 с.

12. Жук А. Малый бизнес в мире и в Украине / А. Жук // *Економіка України*. - 1995. - № 7. - С. 33-39.

A. Horbatuk

SAFEGUARDING OF STATE ECONOMICAL SECURITY: MODERN TAXATION REGULATION MECHANISM OF ENTERPRISE

In article consider the problem of forming modern taxation regulation mechanism of enterprise for safeguarding of Ukraine State economical security. It is must take taxation factor of development small and middle enterprise and corporation sector for progress national economy structure.

Key words: economical security, corporation sector of economy, small and middle enterprise, tax, taxation regulation mechanism.

© А. Горбатюк
Надійшла до редакції 25.03.2011

УДК 331.54

ЗМІНИ В СТРУКТУРІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА ПРОФЕСІЙНИХ РОЗПОДІЛАХ У РОЗРІЗІ СТАДІЙ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

НАТАЛІЯ ГУК,

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Показано, що в процесі переходу суспільства від індустріального до постіндустріального (інформаційного) відбулася докорінна трансформація зайнятості. Значних змін зазнали традиційні уявлення про працю та професії. Доведено, що інформатизація суспільства сприяла поглибленому поділу праці та формуванню нової професійно-кваліфікаційної структури зайнятих.

Ключові слова: *полівалентна праця, професійно рухливий робітник, вільні професії, фрілансер.*

Постановка проблеми. Поступовий перехід від індустріального до інформаційного суспільства зумовлений зміною використання в процесі виробництва ро-

бочої сили різного освітньо-професійного рівня. Зміна змісту, умов і характеру праці в розрізі цивілізаційних змін під впливом досягнень науково-технічного про-